

Elias.

Achtergronden muzikale uitvoering

De Elias in de uitvoering van het jubileum van Cantate Deo wordt voor deze speciale gelegenheid uigevoerd in een semi-enscenering. Met dank aan het prachtige theater van Zoetermeer is een dergelijke uitvoering hier mogelijk. De keus voor een kleine encenering is bijzonder, omdat het muziekwerk van de Elias niet als zodanig geschreven is. Echter de prachtige afwisseling tussen intieme aria's en massa scènes maakt deze setting hopelijk voor u tot een plezierige uitvoering.

De muziek van Mendelssohn is voor mij duidelijk een tweestrijd tussen het verleden en het heden, althans gezien vanuit zijn tijd. Alle invloeden om door te stomen naar de hoogdravende romantiek zijn reeds aanwezig. Maar Mendelssohn's blik en bewondering voor de 'oude' muziektraditie is duidelijk hoorbaar. Dat is op zich al een hele verandering en de eerste aanzet voor de oude muziektradities die pas later in de 20ste eeuw volledig op gang kwamen. Tot die tijd was het gebruikelijk muziek als gebruiksmuziek van elkaar over te nemen en deze mee te nemen en te bewerken naar de eigen tradities van de periode.

Het grote onderscheid dat er was tussen 'wereldse' en 'kerkelijke' muziek heeft Mendelssohn ook in één klap met o.a. dit werk tenietgedaan. Waar Mozart nog rekening moest houden met deze muziekvormen, hij stoeide constant met de opgelegde wensen van beide 'partijen', legde Mendelssohn deze muziek simpelweg naast zich neer. Mendelssohn deed wat zijn hart hem ingaf. Dat in dit werk de strijd voelbaar is waarmee hij de jaren dat hij aan het stuk werkte heeft geworsteld, is voor de meeste muziekliefhebbers duidelijk. Eén van de grote problemen waar Mendelssohn tegenaan liep is de encenering van het stuk. Daar heeft hij duidelijk zijn voorbeeld gezocht in de oratoria (passies) van Bach.

De dramatische ontwikkeling van het werk als totaal heeft bijna een parallelle opbouw met Händel's Samson, een oratorium dat Cantate Deo eerder geënceneerd in deze schouwburg heeft uitgevoerd. De grote worsteling in de opbouw van het stuk is vooral te horen aan het eind. Alhoewel in het eerste deel de vaart er behoorlijk in zit, er worden wonderen verricht, afvalligen worden met vrolijke muziek afgeslacht, de hemel brengt bliksem en later tijdens de hongersnood de broodnodige regen, blijft daar in het tweede deel weinig meer van over. Elias wordt verbannen en als het volk langzaam tot inkeer komt is er de hemelvaart van Elias die met geweldige en ongeëvenaarde muziek tot uitdrukking komt. Daar moet qua handeling het stuk het na de pauze dan ook mee doen. Als Elias eenmaal weg is (wat het einde van het werk zou zijn als dezelfde muziek door latere componisten zou worden getoonzet), volgt nog een epiloog. Deze epiloog vertolkt in wezen een prachtige sfeer waarin het volk van Israël wacht op de nieuwe morgen. Maar daar de hoofdrolspeler reeds van het toneel vertrokken is en de uitleg (lees: de vermaning en wijze les voor de luisteraar) bijna een kwartier duurt, volgt precies dezelfde eindformule als in de Samson van Händel. Mendelssohn was zich dit wel bewust. Het slotkoor heeft Mendelssohn daarom, ook weer een unicum in de oratoriumwereld, teruggebracht tot slechts twee minuten!

Achtergronden enscenering

De zangers zijn in de uitvoering van vanavond gekleed in kleuren die niet alleen verwijzen naar de verschillende scènes uit het oratorium, maar ook de omgevingsfactoren symboliseren. In eerste instantie zijn de kleuren verbonden aan de primaire elementen van het leven. Donkerblauw staat voor water, lichtblauw voor de wind, oranje voor de zon, geel voor het vuur en grijs voor de aarde. Door de elementen te mengen, voeren de kleuren ons door de muzikale emoties van het stuk zoals deze ook het leven beïnvloeden. Daarbij zetten zij de tegenstellingen neer die Mendelssohn in de muziek, waarschijnlijk ongewild, tot uitdrukking laat komen. Blauw: water, nacht en regen; neerslachtigheid maar ook hoop, vooruitblik en groei. Rood (hier in onze aankleding fel oranje voor het vuur dat in het eerste deel door Jehova naar de aarde flitst en in het tweede deel Elias verlicht): vuur en zon: verbranding en vertering maar ook licht, vooruitziende blik. Grijs: aarde; aangetrokken worden door 'wereldse' zaken in plaats van blik op God te richten maar ook voedsel dat leven geeft.

Omdat het werk in eerste instantie is gecomponeerd om uit te voeren als oratorium worden de rollen van solisten en koor niet duidelijk verdeeld. Er is geen scenische gedachtegang in die zin, dat het werk geënceneerd op het podium vertoond zou worden. Het koor zingt net zo makkelijk de rol van de gelovigen van Israël die Baäl aanhangen als de priesters van de ark. De solisten zingen dan weer een rol als weduwe, engel, koning en koningin maar zelfs de hoofdrolspeler Elias wordt plotseling betrokken in een dubbelkwartet van engelen. Met negen solisten is het werk al behoorlijk uitgebreid en als er wél een duidelijke rolverdeling zou moeten worden gemaakt zouden er minimaal twee koren en twaalf solisten moeten optreden. Zelfs in de tijd van Mendelssohn een kostbare zaak.

Vanuit deze snelle muzikaal noodzakelijke omschakelingen in rolverdeling is ook de huidige enscenering die u vanavond zult zien ontwikkeld. Alle elementen zijn aanwezig, echter de verhaallijn vloeit zoals de muziek in elkaar over en ontwikkelt zich uit, meestal, uit de vorige scène. De kleur goud wordt niet in de kostuums gebruikt, maar wel in het licht en de fantasievolle hoofddeksels van de solisten. Die symboliseren tot slot de macht van Elias, die hem van Godswege gegeven is.

Ik wens u een fijne avond toe.

Marco Kalkman